

Шикір Юлія. Метод «Шість капелюхів мислення»: історія, сутність, переваги / Юлія Шикір // Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. – 188 с. – С. 162-167.

*Шикір Юлія,
студентка 26 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Метод «Шість капелюхів мислення»: історія, сутність, переваги

Система мислення Едвард де Боно створена в другій половині двадцятого століття і містить революційні погляди на структуру мислення, а також на можливості щодо підвищення його ефективності, розвитку творчого потенціалу людини. Система включає науковий, освітній та прикладний аспекти.

Едвард Де Боно – відомий психолог і письменник, експерт в області творчого мислення. Де Боно народився в 1933 році на Мальті. Творець системи творчого мислення вивчав медицину, психологію, фізіологію в процесі свого навчання і роботи в Оксфордському, Кембриджському, Гарвардському університетах і ін.

Серед найбільш відомих творів Де Боно – «Водна логіка», «Латеральне мислення», «Навчіть себе думати», «Народження нової ідеї», «Серйозне творче мислення», «Шість капелюхів мислення», «Я правий – ви помиляєтеся» [4].

У 1969 році була видана ключова книга Едварда де Боно, «Механізм розуму», в якій він запропонував новий підхід до оцінки сприйняття, заснований на моделі самоорганізуючої інформаційної структури. Один з провідних фізиків світу, нобелівський лауреат Мюррей Гелл-Манн, сказав, що ця книга на десятиліття випередила роботи з теорії хаосу, нелінійних і систем, що самоорганізуються.

На основі цього підходу Едвард де Боно розробив теорію латерального мислення і практичні методики його застосування. Традиційне мислення пов'язане з аналізом, судженнями і дискусією як провідним оцінним механізмом. У стабільному світі цього було досить, оскільки, виявивши типові ситуації, можна було розробити для них стандартні рішення. Однак в сучасному мінливому світі відчувається величезна потреба в новому мисленні – творчому, конструктивному, що дозволяє створювати нові ідеї та шляхи розвитку. Методики, запропоновані Едвардом де Боно, як раз і є інструментами такого нового мислення.

Ці методики активно використовуються в бізнесі і були впроваджені в найбільших міжнародних корпораціях – IBM, Du Pont, Prudential, AT & T, British Airways, British Coal, NTT, Ericsson, Total, Siemens. Тисячі шкіл по всьому світу використовують програми навчання за методиками де Боно (в США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Ірландії, Великобританії, Китаї, Індії, Південної Кореї та інших країнах).

Де Боно констатує, що освіта досі орієнтована на те, щоб завантажити учня максимальною кількістю знань і фактів, але не вчить його мислити. Точніше вчить мислити однобоко, приділяючи увагу в основному критичному мисленню. Критичне мислення потрібно, але, не володіючи іншими інструментами, людина потрапляє в пастку, вона не здатна об'єктивно розглядати всі сторони проблеми, генерувати нові ідеї, орієнтуватися на практичний результат мислення.

Де Боно наголосив на важливості процесу сприйняття в мисленні. У школі люди звикли абстрагуватися від сприйняття – вони отримують завдання з готовою вхідною інформацією. Але в житті все не так. Тут рішення задачі цілком залежить від початкового сприйняття проблеми. Особливо цінно це спостереження при міжособистісних стосунках. У більшості випадків кожен з учасників дискусії правий, але виходячи саме зі свого сприйняття, яке засноване на його принципах, цінностях, вихованні, знаннях і т.д. З огляду на це, потрібно зосередитися не на тому, щоб переконати опонента, а на ефективній взаємодії, що дозволяє виробити креативні пропозиції, що задовольняють істинні інтереси сторін.

Де Боно зазначає, що до цих пір поширена орієнтація виключно на логічні принципи, запропоновані ще давньогрецькими філософами, не здатна ефективно вирішувати сучасні проблеми. На противагу він пропонує свою – водну логіку (замість традиційної кам'яної). Наприклад, згідно з прийнятою логікою, твердження може бути або істинним – або помилковим.

А водна логіка гнучкіша – стакан може бути наповнений водою не повністю – «вона наполовину повна, і він – наполовину порожній». Важливо, що водна логіка має серйозне практичне застосування. Де Боно вважає, що за нею – майбутнє. Він справедливо зауважує, що панування кам'яної логіки призвело до розквіту науки та техніки, але абсолютно не просунуло вперед людські взаємини – до сих пір конфлікти вирішуються при допомозі сили через невміння домовитися, поглянути на проблему ширше.

Метод Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» – простий і практичний спосіб отримати навички практичного мислення для більш об'єктивного сприйняття інформації, якої б сфери це не стосувалося (наукове пізнання, навчання, міжособистісна взаємодія).

Н. Ременцова вважає, що «ще одна проблема мислення людини полягає в одночасності протікання розумових процесів і емоційних станів: ми намагаємося зробити занадто багато відразу. Емоції, інформація, логіка, уява, інтуїція і творчість – все це говорить в нас одночасно.

Метод роботи з розвитку мислення «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно дозволяє мислячій людині концентруватися на одній справі в певний час. Він дозволяє відокремити емоції від логіки, творчість від інформації і т.д. Кожен капелюх задає певний спосіб мислення». «Шість капелюхів» – ефективний засіб формування ключових компетенцій:

1) *навчально-пізнавальних*: спрямованих на готовність до вирішення проблеми, коли дитина аналізує поставлену перед ним задачу (на неї вказує колір капелюхи) і розробляє алгоритм її вирішення;

2) *технологічних*: коли успіх школяра багато в чому залежить від чіткого дотримання інструкції (наприклад, в «чорній» капелюсі акцентуємо увагу тільки на мінуси, ніяких плюсів; в «білій» капелюсі мислимо фактами, цифрами, без емоцій і суб'єктивних оцінок і т.п.);

3) *ціннісно-смыслових*: спрямованих на готовність до самоосвіти, коли учень сам здійснює інформаційний пошук потрібного матеріалу.

4) *інформаційних*: спрямованих на формування і розвиток способів роботи з інформацією: здатність усвідомлювати потребу в інформації, здатність розробляти стратегії пошуку інформації, здатність систематизувати, обробляти і відтворювати інформацію, здатність синтезувати існуючу інформацію, створюючи на її основі нове знання;

5) *комунікативних*: спрямованих на готовність до соціальної взаємодії, коли школярі взаємодіють один з одним в групі і цивілізовано відстоюють свою точку зору [1].

Крім формування основних компетенцій, використання даного методу сприяє формуванню позитивної внутрішньої мотивації, зацікавленості у вирішенні «проблемного завдання», розвитку навичок упорядкованого, структурованого мислення, вихованню культури обміну думками. Метод «Шість капелюхів мислення» – це методика рольової гри. Одягаючи капелюх певного кольору (буквально або подумки), учень грає певну роль, яка йому відповідає,

дивиться на себе з боку, дивиться на проблему з певної точки зору. Змінюючи капелюхи, змінює ролі, ракурс розгляду питання.

А ще цей метод – певний спосіб «мозкового штурму», за допомогою якого можна розглядати питання з різних точок зору. Коли учень або група «приміряють» капелюх, вони починають мислити в певному руслі, як би говорити від імені капелюха. Н. Ратко вважає, що «це знімає напругу, дає їм свободу. Ідеально, коли учні знають суть питання, відмінно володіють текстом, тоді робота йде дуже якісно і цікаво» [2].

Метод «Шести капелюхів мислення» передбачає шість різних видів мислення. Кожому з шести капелюхів відповідає свій власний, індивідуальний колір, що робить його легко помітним серед всіх інших і наділяє його характерними, притаманними тільки йому рисами і якостями – колірна відмінність робить кожен капелюх особливим, неповторним. Кожен кольоровий капелюх вказує на роль, на певний тип мислення і діяльності.

Отже, «шість капелюхів» це:

Білий капелюх. Білий колір неупереджений і об'єктивний, як чистий аркуш паперу: мислимо фактами, цифрами, без емоцій і суб'єктивних оцінок.

Жовтий капелюх. Жовтий колір сонячний, життєстверджуючий. Людина в жовтому капелюсі сповнений оптимізму, він шукає переваги: позитивне, позитивне мислення, виділення позитивних сторін і аргументування.

Чорний капелюх. Чорний колір похмурий, словом, – недобрий. У чорному капелюсі людина проявляє обережність: виявлення суперечностей, недоліків, їх причин.

Червоний капелюх. Червоний колір символізує емоції, внутрішнє напруження. У червоному капелюсі людина віддає себе у владу інтуїції, почуттів: різноманітні емоції, з чим вони пов'язані, зміна емоцій, зв'язок зміни емоційного стану з розглянутими явищами.

Зелений капелюх. Зелений колір – це колір свіжого листя, достатку, родючості. Зелений капелюх символізує творчий початок і розквіт нових ідей: пошук нових граней в досліджуваному матеріалі, що можна вдосконалити.

Синій капелюх. Синій колір – це колір неба. Синій капелюх пов'язаний з організацією та управлінням: осмислення, пошук узагальнюючих паралелей, загальні висновки [3]. Особливу увагу слід приділити Синьому капелюсі, тому що цей капелюх – особливий. Його завдання – вибудовувати логіку діяльності, керувати процесом, підсумувати отримані дані, аналізувати їх, підводити підсумки.

При колективній участі метод Е. де Боно необхідна обов'язкова наявність модератора, який керує процесом пізнання і стежить за тим, щоб він не перетворився на балаган. Весь час, перебуваючи під синім капелюхом, модератор (в нашому випадку – учитель) записує сказане на папір і в кінці уроку підсумовує отримані результати.

Спочатку вчитель коротко знайомить колектив із загальною концепцією методу «Шість капелюхів мислення», далі позначає проблему або задачу. Робота починається з того, учні, що беруть у ній участь «надягають капелюх» одного і того ж кольору і дивляться оцінюючим поглядом на ситуацію по черзі, у відповідному капелюсі ракурсі. Порядок примірки капелюхів визначається модератором. Так як універсальної послідовності на всі випадки життя не існує, його завдання – навчити створювати послідовності з капелюхів так, щоб зміцнити інтерес учнів в роботі над текстом, вибудувати логічний ланцюг аналізу тексту, створити ситуацію творчої згуртованості в дитячому колективі.

До переваг методу «Шість капелюхів мислення», на думку Н. Ратке, можна віднести наочність, простоту освоєння і застосування; вміння бачити ситуацію і розглянути її з декількох точок зору; крім того, даний метод дозволяє «усунути» своє емоційне відношення до мислення [2].

Недоліки методу «шість капелюхів мислення» полягають в тому, що для ефективного застосування потрібна розвинена уява і ретельне тренування. На жаль, сучасні учні в більшості випадків виявляються недостатньо підготовленими до подібної розумової роботи, тому застосування методу на уроках літератури, особливо в перший час, може викликати в учнів деякі труднощі і, відповідно, негативну реакцію.

Список використаних джерел

1. Войтенко О.В. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках літератури / О.В. Войтенко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. – Харків : ХДПУ, 1997. – С. 17-21.
2. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования / Л.С. Выготский. – Москва, 1956.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления / ред. А.М. Матюшкина. – Москва : Прогресс, 1965. – С. 443-45
4. Павленко В.В. Метод Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» як засіб розвитку креативного мислення у школярів / В.В. Павленко // Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією

В.Є. Литнѳова, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. – Житомир : «Полісся»,
2016 с. – У 3-х ч. – Ч.1. – С. 73–78.